

:: Mojich desať rokov - dve funkčné obdobia vedenia Fakulty architektúry STU

Pri príležitosti bilancovania práce za dve funkčné obdobia vedenia fakulty a vlastné vykonávanie funkcie dekana, upustím od objektívnych hodnotení a predostriem osobné obzretie sa do uplynulých rokov.

Budem trocha priečny, možno nenáležite otvorený. O túto fakultu som sa staral celkovo desať rokov, hneď po zamatovej poprave reálneho socializmu štyri roky, potom od roku 1996 dve trojročné obdobia. Boli to časy, v ktorých sa nevyskytovali dlhé obdobia stability. Akademické prostredie sa vyprofilovalo do ne- a apolitickej podoby, ale bola by bohapustá ilúzia tvrdiť, že politika na nás nevyplývala. Počas svojich desiatich rokov som zažil deväť ministrov školstva a, samozrejme, rovnaký počet politických zámerov a programov. Vo vedení ministerstva školstva som zažil naivných idealistov, produktívnych idealistov, politických a osobných karieristov, pragmatikov aj manekýnov. Vo všetkých vládných programoch, vo všetkých pozíciách a programoch ministrov a ministerstiev školstva sme, ako vysoké školy, ako vysokoškolské vzdelávanie, boli deklarovaní ako priorita, ako najdôležitejšia investícia do budúcnosti. Občas išlo až o dojímavú melodrámu. Ak vyzlečieme problém donaha, nevyhnutne musíme zistiť, že sme prioritou reálne neboli nikdy. Boli sme arénou pre výpredajové politické argumenty a sem-tam, občas, skôr výnimočne, aj pre ako-tak racionálne zábery.

Prežili sme najmä vďaka tomu, že našu prácu sme robili a robíme radi a mocní tohto slovenského sveta o tom vedia, rátajú s tým a spoliehajú sa na to. Náš problém je nepochybne aj v tom, že v podstate jediná reforma vysokého školstva bol zákon z roku 1990. Aj keď táto reforma tiež nebola zásadná. Nedokázali sme zúčtovať s určitými komunikačnými, rozhodovacími a schvaľovacími procedúrami, stranické výbory boli v celkovej schéme nahradené senátmi, ktoré do značnej miery prevzali aj liturgiu výborov. Senáty boli prirodzene inak kreované, ale zachovali a zachovávajú strnulosť systému. Ďalšie pokusy o reformy stroskotávajú dodnes na zotrvačnosti. Snaha zhora naráža na nehybnosť základne. Na druhej strane treba akademickej obci uznať, že je unavená z reformovateľskej posadnutosti každej politickej garnitúry, každá z nich chcela a chce byť preukázateľne kreátorská a spasiteľská. Štát sa zbavuje riadenia svojich súčastí a zložiek najmä vtedy, keď na to nestačí. Nie je pravdou, že štát prehľbuje akademickej demokraciu, a preto opúšťa pozície v školstve, robí tak preto, že sa nevláda starať a nechce byť za daný stav zodpovedný.

Dostali sme sa tak ďaleko, že aj platonickú úctu si prejavujeme (pokiaľ vôbec) iba navzájom vo vnútri akademickej obce.

Všetky dnes známe stratégie smerujú k tomu, že sa upevňujú pozície priemernosti. Ak by si niekto bol vymyslel revolúciu

priemernosti, tak dnes by sa mohol začať radovať z víťazstva. Princíp stelesnený v zákone bude doslova prenasledovať najlepších profesorov a docentov, ktorí budú neustále musieť dokazovať, že sú naozaj dobrí, definitívnu získajú až tesne pred dôchodkom; zatiaľ čo priemerný odborný asistent, ktorý má pracovnú zmluvu šesťpäť rokov, má do dôchodku pohodlnú istotu.

Prestali sme slúžiť záujmom robotníckej triedy, slúžime záujmom inej systémovej priemernosti. V prostredí instantnej politiky v atmosfére instantných médií sa ťažko žije plnokrvnej vede i kultúre. Doterajšie vládne a iné politické garnitúry jednoducho nemali radi intelektuálnu špičku, je nás relatívne málo, veľa rozmýšľame a domáhame sa vlády rozumu. Pokiaľ túto spoločnosť bude ovládať krčmový štandard voličskej základne a nebudeme sa vedieť zbaviť mýtu o statočnosti a spravodlivosti zbojníkov, bude akademickej svet nevyhnutne introvertný.

:: ::

Bezprostredne po novembri 1989 sme z veľkej časti upadli do depresie. Toto obdobie nazývam dobou akademickej nihilizmu. V prvom funkčnom období 2.90-1.91 som sa snažil v prvom rade zodvihnúť sebavedomie rekonštruujúcej sa akademickej obce a zbaviť nás neadekvátneho pocitu viny za mizériu socialistickej architektúry, z ktorej nás vtedy obviňovala architektonická obec. V procese porevolučnej katarzie sme rehabilitovali kolegov, ktorým bolo všakovo ublížené. Prijali sme do školy kolegov z praxe. Niektorí z nich chceli školu zachrániť, iní úprimne pomôcť. Niektorí mali pocit, že sme nikdy netvorili a neprojektovali, skoro všetci boli prekvapení, koľko je tu každodennej, mravenčej, nie vždy povznášajúcej práce. Viacerí z nich sa stali vedúcimi nových katedier a následne sa úspešne habilitovali.

Snažili sme sa nespôsobiť nové krivdy, aby nebolo čo rehabilitovať v budúcnosti. Chcel som, aby bolo cítiť v prvom rade človečenstvo, aby úcta k človeku víťazila nad predpismi. Cez očistný prah novembra sme sa všetci preklopili s vlastným kusom masla na hlavu.

:: ::

V nasledujúcom 3 ročnom období sme sa ako-tak stabilizovali. Akademickej nihilizmu inej kategórie prepukol v nasledujúcom funkčnom období, kedy vedenie fakulty prakticky prevzali kolegovia, ktorých sme prijali v roku 1990. Dekan zaujal programovú pozíciu, podľa ktorej z prostredia fakulty architektúry nemal vzísť žiadny profesor.

:: ::

Som proti hrubým čiarom za minulosťou, pretože je to len proklamatívna ilúzia, spomienky sa nedajú len tak vymazať, či oklamať. Rovnako považujem za ilúziu tú istú štartovaciu čiaru a rovnosť šancí, pretože niekto má lepšiu pamäť a iný dlhšie

nohy. Som však za rešpektovanie pravidiel v normatívnom aj etickom zmysle.

V priebehu „mojich desiatich rokov“ sme riešili zásadné, často existenčné otázky života fakulty. Sekretariát dekana mal začiatkom deväťdesiateho roka sovietsky poloautomatický písací stroj s textilnou páskou a trocha lepšia bakelitový telefón. Keď sme zistili, čo to je fax a začali sme ho používať, sekretárky dekanov si posielali rukou písané odkazy a nechceli veriť, že to môže fungovať.

Zviedli sme boj o titul Ing. arch., ktorý nám odobral zákon v roku 1990. Stálo to veľa námahy a keď sme napokon vyhrali, mali sme iba to, čo predtým. Museli sme vyriešiť snahu vedenia fakulty v roku 1996 smerujúcu k strate akreditácie fakulty. Situácia to bola absurdná, ale strašidelne reálna, nakoniec sa presadil zdravý rozum.

Prežili sme rad evalvácií, akreditácií i akreditačných komisií. Tu je potrebné zúčtovať s ďalším mýtom. Akreditačné komisie vždy boli politicky konštituované, vždy sa politicky chovali, páni ministri ich vždy používali ako politický nástroj.

Fakulta musela napriamit vzťahy s akademickou obcou reprezentovanou Spolkom architektov Slovenska, neskôr Slovenskou komorou architektov. Museli sme komunikovať so svetom vedy, naučiť sa, čo sú karentované časopisy a citačné registre. Keď sme začali rozumieť procesom evalvácie a akreditácie, zmenili sa pravidlá; stále musíme byť v strehu, lebo keď si začíname zvykať, príde zmena, podľa možnosti nečakane. Zásadné veci stále riešime za pochodu, podstatnú časť energie venujeme každodennosti, možno nás to robí odolnými, ťažko nás niečo zlomí.

:: :: ::

V deväťdesiatom roku sme sa začali nesmelu pozeráť ponad hranicu. S prekvapením sme zistili, že najbližšími partnerskými školami nie sú fakulty v Brne a Prahe, že na polceste do Brna sú školy architektúry vo Viedni. Dnes je naša fakulta jednou zo sedemdesiatich piatich škôl zúčastnených na európskom projekte európska sieť dekanov (ENHSA) v rámci európskej asociácie (EAAE). Pomohli sme narodiť sa Fakulte úžitkových umení, dnes Fakulte umení na Technickej univerzite v Košiciach, spolupracujeme s Drevárskou fakultou Technickej univerzity Zvolen, Vysokou školou výtvarných umení, voľne s Vysokou školou múzických umení, sme stabilne prítomní vo Florencii účasťou v projektoch Nadácie Romualda del Bianco. Komunikáciu považujeme za základ nášho života. Neustále dokazujeme, že sme umelci, vedci, projektanti, technici, výtvarníci, filozofi, psychológovia, sociológovia, preto sme mali, máme a budeme mať problémy s plochou scientometriou a scientokratmi. Architektúra je svojbytná, iná, zároveň ale komunikatívna, aktívna, plná porozumenia, sme schopní širokej empatie.

Výučba architektúry má u nás 52 ročnú históriu. V tomto období pôsobilo na našej škole 29 profesorov-architektov, z toho jedenásť návrhov bolo zrealizovaných v priebehu mojich desiatich rokov. Okrem toho sme stihli zrealizovať 20 habilitácií, čo predstavuje polovicu z docentov pôsobiacich na Fakulte architektúry.

Dokázali sme si uctiť osobnosti z našej architektonickej i školskej minulosti. Architektúra, najmä škola architektúry je odkázaná na vedomie kontinuity v tvorbe hmotnej kultúry.

V porevolučnej architektúre sme chceli zrušiť pravý uhol. Chlad socializmu sme stotožnili s kubickou racionálnou architektúrou. Chceli sme tvoriť mäkké organické tvary vlastné živej prírode. Dnes vieme, že zelené rozmyšľanie v architektúre môže byť aj karteziánsky racionálne, že príroda je nielen poetická, ale aj ekonomická. Napĺňa ma spokojnosťou, že sme sa medzi fakultami dokázali spriateľiť. Dobré osobné vzťahy medzi dekanmi a členmi vedenia univerzity, porozumenie rektorov, to boli pozitívne faktory s oveľa väčšou pozitívnou energiou ako nepriazeň systému.

:: :: ::

V priebehu svojich desiatich rokov som mal možnosť spolupracovať so štyrmi rektormi našej vysokej školy, od jari 1991 univerzity: s pánmi Frištackým, Vojtechom Molnárom, Hudobom, Ľudovítom Molnárom; so 17 dekanmi našich fakúlt: Ľudovítom Molnárom, Morávkom, Majdúchom, Javorčíkom, Polákom, Pelikánom, Nohelom, Turňom, Smieškom, Hroncom, Fillom, Jelemenským, Janičkom, Bálešom, Petrášom, Varcholom, Sáblikom; so štyrmi kvestormi, pätnástimi prorektormi, dvoma-troma kancelármi; na fakulte som spolupracoval s 8 prodekanmi, troma tajomníkmi. Peter Havaš bol mojím kolegom - prodekanom celých desať rokov.

:: :: ::

Za podstatné považujem, že fakultu sme odovzdali v stabilnom stave s pevnou kostrou akreditovaných odborov - v budúcnosti programov, od ktorých sa odvinie ďalšia činnosť nového vedenia. Chcel by som, aby aj práca nastupujúcich kolegov bola výsledkom ich hlbokého osobného vzťahu ku škole.

Príspevok zo septembra 2002, formálne upravený v apríli 2007.

prof. Ing. arch. Robert Špaček, CSc.